

אלה תלדות יעקב

גדלה וישל בני

גדלה וישל בני

אלה תלדות יעקב יוסף בן זבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן והוא נער את בני

פסים, והוא כי כתונת הוא המלבוש התחתון שככל המלבושים הבלתי נגלה כמעט, כאשר אמרו רבותינו ז"ל (בראשית רבה פד טו) על פסוק על כתונת הפסים אשר עליו שאמרו כתונת הפסים הוא התחתון אשר עליו המלבוש ההעליון.

(ד) והלא תאמר הנה הקלת באשמת יוסף ואביו ומה תשיב על אחיו, שעתה תכבד יותר אשמתם, ואתה אמרת אלה תולדות יעקב שפסל את הראשונים כי זרע יעקב כולם צדיקים, ואיך לכתבו קנאה ושנאה ואשר לא טוב עשו על מלא פסת יד משי כמו שאמרו ז"ל (שם). לזה אמר ייראו אחיו בטעם רביעי במלת אחיו, כמרים קול ואומר, מה שתכבד אשמתם מאחיו על מה שבראיית כתונת הפסים עשו רעה, לא כן הוא, כי לא על בחינת המלבוש עשו, שאם כן היה להם לקנא ולא לשנוא. אך הוא כי ראו כי אותו אהב אביהם וכו' חששו פן קבל דבתם רעה, והוא לבדו היה צדיק בעיניו, על כן וישנאו אותו באומרם כי הוא עשה על ידי הביאו הדבה.

ושמא תאמר למה לא שמו לבם לדרן את אביהם לכף זכות שעל כי בן זקונים הוא עשה הדבר ולא על קבלת הדבה. לזה אמר מכל אצטנן, לומר שאם על היותו בן זקונים הוא הלא יתור בן זקונים הוא בנימין ואותו היה ראוי יעשה כתונת הפסים, אך אין זה כי אם חרב קבלת הדבה. זהו אומר מכל אחיו שהוא את כלם לגמרי לרמוז גם על בנימין, ועל כן לא אמר מכלם כי אם מכל אחיו, לרמוז גם את אשר לו בו עיקר האחוה מכל השאר.

ושמא תאמר הלא מעשיהם בלתי טובים, אל תכבד אשמותם, כי הנני מודיעך גדר אשמת כל חלק מהם על ראשון ראשון. ומתחיל ביוסף ואומר יוסף בן שבע עשרה שנה וכו' שני גרישיין כמגביה קול ואומר, יוסף אשר לא טוב עשה לכל מראה עיניך, אל לכובד עון תחשבנו, כי הלא בן שבע עשרה שנה נער ורך היה. ומנהיג את אחיו ומדריכם בהיותם בצאן מרוב חכמה וכשרון אשר בו. וזה היה בצאן ולא בבית אביו כי אביו היה הרועה אותם בביתו בחומותיו. ואם כן איך יחשד איש כזה לחוטא חטאה גדולה להביא שמע שוא.

ושמא תאמר כי מה שהיה רועה את אחיו היה מגאווה וגודל לכב לא מרוב חכמה וכשרון. לא כן הוא כי הלא והוא נער את בני בלחה מתנהג עמם כנער ומשרת. והטעם, להורות כי לא לבני שפחות היה מחשיכם רק לנשי אביו זהו אומר נשי אביו. ולא כלבד לבני בלחה שפחת אמו כי אם גם לבני זלפה. ולא כלבד בהיותם ארבעתם יחד שאגב בני בלחה יכבד גם את בני זלפה, כי אם את כל כת וכת כפני עצמו, וזה אומר את בני בלחה ואת בני זלפה ולא אמר בני בלחה וזלפה.

ושמא תאמר אם כן עתה תגדל אשמתו למה הביא הדבה רעה. אל יקשה כל כך הדבר בעיניך. כי הלא מה שויבא יוסף את דבתם רעה לא היה כי אם אל אביהם, למען יחפש בדרכיהם וידריכם בדרך ישרה כאב לבנים, ולא לזרים ככל מוציאי דבה שכוונתם לבייש את מי שנאמר עליו ולהכביש ריחו בעיני העם. הנה ניתן התנצלות מה על יוסף.

(ג) ושמא תאמר אם כן יהיה יעקב כאשם שקבל הדבה שעל כן אהבו יותר על כל בניו כי אותו כלבד החזיק לכשר מכולם. לזה אמר וישראל אהב וכו', והוא בשום לב אל טעם רביעי שעל ישראל, לומר הלא הקלנו אשמת יוסף, ואם תאמר נא מה אשיב על אביהם. על כן אמר כמגביה קול ואומר, וישראל שהיית בא להאשים, אל תעשה כן, כי על כן לא יעקב קראתיו כאן כי אם ישראל, כלומר ביושר לב היה מה שאהב את יוסף. לא על קבלו הדבה חלילה רק על כי בן זקונים הוא לו, בן שני זקונים, אחד במשמעו שנית שקנה חכמה. ואשר העדיף על אחיו הנה לא היה רק כתונת

בלחה ואת בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם. וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו ועשה לו כתנת פסים. ויראו אחיו כי אתו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אתו ולא יכלו דברו שלם (זו ב"ד).

(ב) ראוי לשית לב. א. אל אומר אלה תולדות יעקב ואינו מזכיר רק את יוסף. ב. למה מודיענו שהיה בן שבע עשרה שנה ושהיה רועה את אחיו בצאן. ג. אומר בצאן והיה לו לומר הצאן. ד. למה מודיענו שהיה נער את בני בלחה כו'. וכן אומר ואת בני זלפה מיותר שהיה די יאמר את בני בלחה וזלפה. ה. אומר נשי אביו מי לא ידע כי נשיו המה. ו. איך יקושר אומר ויבא יוסף כו' אל הקודם. ז. וישראל אהב, למה קראו ישראל ולא יעקב כאשר בפסוקים הקודמים. ח. אומר ויראו אחיו כו', כי אם אביו אהבו מה פשע יוסף על זה, שישנאו אותו.

אך הנה להסיר תועה מלב הרואה מעשה השבטים שבטי יה והקדוש אביהם איש האלהים, כי הלא מי יראה כאלה ולא יפלא, קדוש אלהים כיוסף ישא שמע שוא ויביא את דבתם רעה אל אביהם. ומי כאביהם קדוש ה' יקבלנה.

ומי כשבטים קדושי עליונים ישנאו את אחיהם ויקנאו בו ויביאוהו עד שערי מות, ואותו דמו להרוג וישליכו אותו אל כור נחשים ועקרבים, ובעלותם אותו מכרהו לישמעאלים, האם אנשי אמת יעשו כמעשיהם. על כן היה מקום לאיש שנגה ופחתי להשגב מחשבות אשר לא טובות על זרע יעקב, לאמר, אולי חלילה וחס לא נכון לבם עם אל. ואולי ידמו וישוו לזרע אחי אביהם עשו

הוא אדום, או איזה דמות נערך למו, כי על כן, זה מוציא דבה, ואלה נוטרי איבה. וגם אם על יעקב לא ישלחו רסן לשונם על קבלת דבת יוסף, באומרם כי ברית כרותה ללשון הרע שיקובל שמץ מנהו, הלא גם לבל יושר לבב יחשבוהו שלא כראוי לאיש כמוהו. על כן על כל הדברים האלו, באה תורת ה' תמימה ותאמר, מה יחשבון על זרע אלהים דמיון אל בני בליעל חלילה, כי הלא אלה, שהם יוסף וכל אחיו האמורים בפסוק, אלה תולדות יעקב. ולא כפיין ואלה תולדות יאמר עליהם, להוסיף על של עשו האמורים בפרשה הקודמת, כי כולו זרע אמת.

לז.ח. ויאמרו לו אחיו המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו ויוסיפו עוד שנה אותו על חלומותיו ועל דבריו.

(2) (58)

הנה בפסוק זה רבו הזקדוקים. אמנם יש לבאר דכתיב 'לה המלוכה ומושל בגוים' (תהלים כב, כט). כי מלך נקרא מי שממנים אותו ברצון העם, שכולם ממליכים אותו עליהם ומתבלים עול מלכותו, ואילו מושל נקרא מי שמושל בחוזקה על העם. זהו שאמר כי לה המלוכה, היינו שישראל מקבלים עליהם עול מלכותו ית' ברצון. ומושל בגוים, היינו בחוזקה, אף שלא ברצונם. אבל לעתיד (זכריה יז, ט) "יהיה ה' למלך על כל הארץ", שכל העולם יקבלו עול מלכותו ברצון.

(1)

הלכות שבת קטן קטן

מחמת דברינו, ואחרי שהבננו על דברינו יורה על הסתמכות, שמספק האדם באשר יש לו, ולא ילך בגדולות, לכן בעת שלוש האדם המנעל ומסמך בהלימוד היוצא ממנו, או אמנם מהלכות שבת שעשה לי כל צרכי, כי מי שמסמך בחלקו, הוא אמנם יש לו כל, ויוכל אישוא לחוות להשיי על שלשה לו כל צרכו, וכאמור -

7
[קטן] וישב ראובן אל הבור וכו', (א) עיין במדרש רבה כאן: א"ל הקב"ה לראובן מעולם לא חסא אדם לפני ועשה תשובה, ואחרי מחמת בתשובה, חייך שכן בן עומר ופומח בתשובה, ואיהו ו הושע, שנאמר ו הושע י"ד שובה ישראל ע"ה אלתיך כי בשלמ בעונתי ויש להבין אנה נרמו בכל הפרשה כאן, שראובן פתח בתשובה, ואי משום שנאמר וישב ראובן, הלא הלשון הוא אין לו ענין כלל עם התשובה של ודע: ונראה, בהגנת המאמר עמי דברי הרמב"ם במ"ז מה' תשובה של ודע: הואיל ורשות כל אדם נהונה לו, ישתדל אדם לעשות תשובה, ולהתרחק ממי מחסאמו, ולנער כפי מחסאיו, כדי שימות והוא בעל תשובה, ויזכה לחיי העוה"ב ע"כ; והנה דקדק לכתוב ולהקדים, הואיל ורשות כל אדם נהונה לו, לחרות שיטת התשובה היא ההכרה והתעלה, שתתקיים בלשון במעשיו, ורשות כידו לעשות כטוב בעיניו, ולכן אם חסא, הוזהר שישב ויתודה על חסאיו, כי אם נניח שהאדם אינו שליט במעשיו, וכל אשר הוא עשה, הוא עשה תחת השפעת כח שהוא למעלה ממנו, אשר יכתיבו לשונו או לרעה, או אין מקום לתשובה, כי אם גם חסא האדם, אין בו עון לא ישובח ולא יגונה, ובדבר זה אמנם, אם האדם הוא המשי במעשיו ושליט ברוחו, או הוא מוכרח ומוגבל מכה שהוא למעלה ממנו, יש ענין רב לענות בו, וישב על מדוכה זו הרמב"ם במ"ה מה' תשובה וכו' דבריו: שמה האמר חסא הקב"ה יודע כל מה שיהיה, וקודם שיהיה יודע שזה יהי' צדיק או רשע, אם ידע שהוא יהי' צדיק א"א שלא יהי' צדיק, ואם האמר שידע שיהי' צדיק ואמר שיהי' רשע, הרי לא ידע הדבר על כורחו, דע שתשובת שאלה זו ארוכה מאד: מה: כו', ואין דעתו של אדם יכולה להשיג דבר זה, וכשם שאין כח באדם להשיג ולמצא אמת הבורא, שנאמר כי לא יראני האדם ומי, כך אין כח באדם להשיג ולמצא דעתו של בורא, הוא שתנביא אמר כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי וכו', ע"י"ש.

8
(ב) וכאשר נתחקה כזה נראה, ששנים המה המוסתים אשר נתנו עליהם ויאבדו על חפשיות בחירת האדם ויכלתו לעשות כאות נפשו, לסובה או לרעה, ה"א שזו הוא נמש האדם בעצת החסא;

הלכות שבת קטן קטן

הן רואים ומצאים אצל אנשים, שכאשר יעשו איהו חסא במעש הראשונה, הנה מלחמה להם פנימה, וההפך להתגבר על האותם רק שלא יכלו, אכן אח"כ כאשר יעשו חסא פעמים ושלש, ההרגל נעשה להם לטבע, ועמה מבלי משים יחסאו, ולא ידעו כלל אם יעשו עון אשר חסא, וכאמר חז"ל כיון שעבר אדם עבירה ושנה הותרה לו יומא מ"ז ע"ב, ואלו ה"י האדם מוכרח במעשיו, מאין המלחמה בפני הראשונה, וחסרון הרגש והתעוררות בפעמים הבאות, הלא גם פתחגה גם צמתה לא יחסא האדם מדעת עצמו, רק תחת השפעת סיבה נבונה ממנו, ומדוע ישנו פני האדם ותכונת רוחו, כאשר ה"י פתחגה אין זאת רק כי חמשי האדם בדעתו ורצונו, והרשות נהונה כידו, לעשות ככל אשר יחמק, להרע או להטיב, ולכן ע"י רוב המעשים נחלש כח הרגשותו, ולא ידע עוד עם חסא ואשם.

9
(א) דמסתבר השני הוא מצב נפש האדם לא חסא, הן תמיון יורג, שכאשר יעשה האדם דבר טוב ומעיל, או מרגיש הוא אח"כ כלבו פנימה קורות רוח, והוא שבע רצון מהמעשה שעשה, אמנם אם יעשה מעשה רע, או לבו נשבר בקרבו ורוחו תפעם ותכה אותו, וכאמר הכתוב (משלי כ"א): שמחה לצדיק מעשות משפט ומחמה למעול און; ואלו ה"י האדם מוכרח במעשיו, מדוע ישמח במעשה טוב ויחעצב במעשה הרע, הלא גם את הרע וגם את הטוב לא עשה מדעת עצמו, רק תחת השפעת הכרחית, אשר הניעה אותו לזה? אין זאת רק כי שליט האדם ברוחו, ורשות נהונה כידו לבחור כטוב ולמאוס ברע, ולכן ישמח במעשיו הטוב ובעשותו הרע יחעצב, ונפשו עליו תאבל, וועיין בצלעות תבית בסוף ספר ב"י אהר"ע למ"ז מאה"ב וציהיה דרוש ג' מ"ש בזה עיין נכבד בביאור דברי המדרש בראשית רבה: ויאמר ה' אל קין אי תבל אחיך משל לאסרכוס שהי' מהלך באמצע מליטא, מצא הרוג ואחר עומד על גביו, א"ל מי הרגו, וא"ל אנא בעי' גבך ואח בעית ל' גבי וכו', ע"י"ש והמצא נרעס.

10
(ב) ור' רעיון בעקרים מ"ג מ"ג שכתב, שמסמחת הנפש או עצבונה אחר עשיית המעשה, יקח האדם ראי' על הפעולות ועל ידם ידע הסובות הנה, ואשר תצטרך בקו רעות הנה ע"י"ש. אכן מה בצע לאדם, אם אחר עשיית הפעולה, יכיר וידע ע"י עצבון הנפש והחרגותה שהרע לעשות, הלא הפעולה כבר נעשה, והנעשה אין להשיב, ומקום שיעשה הפעולה, לא ירגיש לא שמחה ולא צעב, לא קורת רוח ולא תרגנות, שיוכל לשטוט על הפעולה והמותה, הסובת היא אם רעות, כי הרגשות כאלה לא תולדנה בקרבו, רק לאחר עשיית המעשה, ולא מקודם לה.

3

רעה הדרוש מאמר קטן והעיון

אמנם השכיל לדבר בזה בספר **האלישיך** נהוג בצלעות הכית לאי נצלה'ה שם, שגם קודם עשיית הפעולה יש עצה להביר צי הרבשות פנימיות **פחות הפעולה וערכה**, באופן שבתרם יעשה האדם המעשה, אשר הוא חושב לעשות, יעשה פעולה קטנה ממנו למבטן, למען יראה את הרושם, אשר יתעורר בקרבן, אם ישמח בלבבו ויפיק רצון פנימי, או אמנם ידע שהפעולה שחושב לעשות טובה היא, ויגמור את אשר זמם ויבצע את אשר החל, אכן אם יתעצב בלבבו ורוח ניגון חללה עליו, או ידע כי רע הוא המעשה ויחדל ממנו, ובאיר-בנות **מצטר בתמונת בשמאל** א' כ"ד: ויקם דוד ויכרת את כנף המעיל אשר לשאול בלם, ויהי אחרי כן ויך לב דוד, ויאמר לאנשיו חלילה לי אם אעשה לא ידע לעשות צעות בנמשו, אם רשות בידי להרוג את שאול, כדין רודף שחבא להרוג השכם להורגו, או אמור לשלוח יד במשיח ה', ורצה לשפוט ולהכית מהרושם אשר יעשה עליו המעשה הזה, אם וך וישר פעלו או עולתה בו; אכן זה לא יחכן רק לאחר המעשה, ואז אמנם כבר עבר המועד, ומה בצע יהי לו אם יודע לו אח"כ, שלא טוב עשה, הלא הנצשה אין להשיב.

ועצ המחכם לעשות מתחלה פעולה קטנה, למען נסות את הרושם, אשר תעשה עליו הפעולה הזאת, ואז ידע את אשר לפניו, אם לגמור הדבר או לחדול ממנו; והפעולה הקטנה הזאת היתה, שכרת את כנף המעיל אשר לשאול ומה ה' הרושם אשר עשה עליו המעשה הזה? -- ויהי אחרי כן ויך לב דוד, כי היך התרגו לבבו בקרבו ותפעם עליו רוחו, ואז אמנם הבין כי לא טוב הדבר אשר בדעתו לעשות, ומהראוי לחדול ממנו ועצ' אמר לאנשיו: חלילה לי אם אעשה את הדבר הזה לאדוני למשיח ה' לשלוח בו יד כי משיח

הוא **נכבדו** הדברים האלה בהבנת מאמר הכתוב במרשתנו: וישמע ראובן ויצילתו מידם כ', ויאמר אליהם ראובן אל תשכחו דם, השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר, ויד אל שלחתו בו וגו'; ויש ליקדק על הלשון ויש פ' ראובן, שמורה ששם שמועה שנכנסה ביחוד לחדרי לבבו, ויש להבין מה שמועה שמעו (וכדונגא שפצאנו בהעניית פ' שפקשה הגמ' וישמע להכעני ובמדבר כ"א) מה שמועה שמע, וכן בנבחים קטיו ע"א וישמע יתרו מה שמועה שמע, ועיין בשפתי חכמים עה"ת פ' יתרו שבאר, דהקישא היא ע"כ שמע ענין אחר עיי"ש, וה"ל מוכתב וישמע ראובן משמע שמע ענין אחר היך מהענין המוזכר במרשתנו, ויש להבין מה שמע.

לעומ' דרכנו למעלה נאמר, כי הנה בליקוט ובמדרש תנחומא כאן איתא

רעה הדרוש מאמר קטן והעיון

שהאחים בעת שמכרו את יוסף, שתפו גם לה קב"ה במעשה הזה, ובלבד המובן המשות של המאמר הזה, שצדקו גם הקב"ה עמהם להחריש את כל אשר יגלה הסוד הזה ממכירת יוסף, נראה להעמיס בו רעיון נכבד ועמוק, דכוננו שהאחים חשבו, כי השיי שגור עליהם לעשות כן, וכל מה שהמה עושים אינם עושים מדעת עצמם ורצונם החמשי, רק בידיעת המקום ובגזירתו, אשר תכריח אותם לעשות כן, כי לולא זאת לא הי' עושים מה שעושים, וכקשית הרמב"ם שהבאתי בסתירת הידיעה של השיי לבחירת האדם, ונמצא שכביכול הוא שותף, ויש לו חלק במעשה הזה, ואין עליהם עין אשר חסא, ויש פ' ראובן, זאת שמע ראובן ויחד ממקומו, כי הרעיון הזה לקחת ולשלול הבחירה מהאדם, ולחמו למוכרח במעשיו מצד ידיעת השיי גורא הוא, ועלול לסתור ולהרוס את כל בנין השלמת האדם והתמחותו הרוחנית והמורית; ועצ' רצה להראות לאחיו ולהוכיח להם, כי אין בניהם נכונה, והרשות נמונה ביד האדם לעשות כטוב בעיניו, לבחור בטוב ולמאסם ברע, ונה ע"י המופת השני שהבאתי למעלה, כי היך אחר עשותם המעשה יתחמו ולבם יכאב להם, ויכירו איפוא מות וידעו, כי הבחירה ביד האדם, ואין שום סיבה הכרחית לפעולותיו, וכמו שכתבנו, שהעצב אחרי עשות מעשה הרע והיגון אשר יעלה בלב האדם, המה יתנו עידיהם ויזדקקו, כי שלים הוא בצעשיו באין מעצור, אמנם מה בצע יהי מזה שיחרטו אח"כ הלא בין כך ובין כך יתרג יוסף, והנעשה לא יהי באשמו **עמשב**; ולכן יעצ' להם מתחלה יעשו פעולה קטנה לנסיון, למען יראו את הרושם אשר תעשה עליהם הפעולה הזאת **ונכבדי האלישיך** שהבאתי, ואז ידעו את אשר לפניהם, והוא בטוח אמנם כי בעשותם כן, בודאי יחדלו ולא יוציאו מחשבתם לפעולה אדם, וזה שאמר להם ראובן: אל תשכחו דם -- לעת עתה כנענו ידכם מלשמוך דם, רק זאת עשו לנסיון: השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר (וכדונגא שעשה דוד שכתת את כנף המעיל אשר לשאול), ואז אמנם הוא בטוח כי -- ויד אל שלחתו בו -- כי לא יוכיפו עוד לשלוח בו יד, אחרי אשר בעצמם יראו, כי עלתה בזה ואין לעשות כן.

בנין שראובן הוכיר בדבריו ונתן אות ומותו, כי הבחירה נמונה ביד האדם, הנה בזה עצמו פתח פתח נחמן מקום לתשובתו, כי אם תאדם הנה בעל בחירה, ושלים במעשיו, מהראוי שישתדל לשוב על חטאיו אשר חטא ולהחזיר עליהם, וכדברי הרמב"ם שהבאתי.

הנה הושע תביא גם הוא רצה לעורר את אנשי דורו ולחזקתם, שישבו מורדם הרשה ויחדו על חטאתם, ומתעורר חי' איפוא

4

9) ארז ארז

1) אין אדם יכול לקבל תנחומין על החי וסבר שהוא מת. ואם תאמר ויעקב היה לו לחשוב מאחר שלא היה יכול לקבל תנחומין בודאי חי הוא ויש לומר דודאי על המת נגזרה גזירה שישתכח הימנו (פסחים נד:), אבל אין זמן קבוע ומגבל לה' ויש מי שיצרו תקיף עליו ואינו מקבל תנחומין לזמן ארוך, ויעקב חשב כי לכך אינו מקבל תנחומין שיצרו תקיף עליו. אבל כאמת לא יתכן דבר זה — שיהיה ביעקב

שהוא צדיק גמור מדה גרועה כזאת להיות יצרו תקיף עליו שלא לקבל תנחומין ²⁸⁸, ולא תנוח דעתו עליו ²⁸⁹ ש מפרשים ²⁹⁰ כי יעקב חשב כי לכך אינו מתנחם מפני שלא היה מחייאש מקבורתו, ותמיד היה מחזיר עליו אולי ימצא את גופו להיות נקבר, ולפיכך כתיב "ויתאבל על בנו ימים רבים" שלא כלה האבילות ²⁹¹, וכל זה שאין מתחילין למנות ימי האבילות אלא אחר שנתייאש מלקבורו ²⁹², ויעקב לא נתייאש מלקבורו. אף על גב דדין אבילות אינו מתחיל רק אחר הקבורה ²⁹³ או שנתייאש מלקבורו, מכל מקום אנינות נקרא ²⁹⁴, ואחר שלא נתייאש מקבורתו אין אבילות חל עליו, ומכיון שלא

נשלם זמן האבילות ועדיין אבילות עליו — אינו מתנחם. אבל האמת לא יתכן כך, שהרי לא היה מת. ואם כן אין לומר שלכך לא קבל תנחומין מפני שלא כלה זמן האבילות, ולפיכך צריך לומר שאין אדם מקבל תנחומין על החי. ועוד יש לומר דיעקב היה סובר כי מה שאינו מתנחם, בשביל שאמר מוכסח הייתי שלא יהיה גיהנם שולט, ובשביל מיתת יוסף יהיה חס ושלום גיהנם שולט בו, ובשביל זה אין תנחומין לו, כי מת כזה — כיון שעשה לו רושם זה ²⁹⁵ — אין תנחומין לו. אבל האמת אינו כך, שהרי לא היה מת, ולמה לא קבל תנחומין, ואין לומר כי יעקב לא רצה

36) כתנחומין כלל ²⁹⁶, כי היה זה חס ושלום מדה גרועה — אדם שאפשר לו לקבל תנחומין ולא רצה ²⁹⁷, אלא מעצמו היה כך שלא היה לו קבלת תנחומין. שאין תנחומין על חי, והיה סבור כי בשביל מיתתו ישלוט גיהנם בו חס ושלום, לכך אין נחמה לו, שהנחמה הוא בדבר שכלה ²⁹⁸ — ודבר זה עדיין לא כלה ²⁹⁹;

8) עמ

ג"כ להוכיח להם מתחלה באות ומופת, שהבחירה נתונה ביד האדם, ואין דבר שיכלא את רוחו, ויאמר לו מה יעשה, אחרי אשר מבלעדי הידיעה וההכרה הזאת אין מקום לתשובה, וכאמור למעלה בדברינו, ובא הושע וגשען על המופת הראשון שהבאנו, כי עיזו שמרבה האדם לחטוא, יאבד הרגש לדעת, כי עושה הוא המימתה, אחרי אשר השנות וכפילת החטא יגרמו שנעשה לו להיתר, וזה אמנם לאות על חפשיות הבחירה ובלתי הנבלתה משום צד וכאמור למעלה. והרעים איסוא בקילו ויקרא: שובה ישראל עד ה' אלהיך, ולא תאמרו שאין צורך בתשובה, כי מוכרחים אתם במעשיכם, ואין עליכם עון אשר חטא, כי כשלת בעונך, הלא עיניכם הוראות שכשלתם לגמרי עיי עונותיכם, ואבדתם כל רגש קודש שלהבתיה, לדעת ולהבחין בין טוב לרע, כי החטאים כבר נעשו לכם להרגל ולטבע, וזה אמנם לאות, כי שליטים אתם ברוחכם, ולא יבצר מכם לעשות כפי העולה על רוחכם באין מפריע. נמצא לפי שראובן נתן האות האחד על חפשיות בחירת האדם, וכזה עצמו פתח בתשובה כדברינו למעלה, והושע הוסיף להביא גם המופת השני שיש בו, וכאשר אמרנו.

16) (ו) ומעתה מה נכבדו דברי המדרש שהבאנו, שהשיי אמר לראובן אתה פתחת בתשובה תחלה, הייך שבן בנך עומד ופותח ג"כ בתשובה, שנאמר שובה ישראל וגו'; הכונה שהשיי אמר לראובן שהוא הביא אות ומופת אחד להוכיח שרשות נתונה ביד האדם לעשות כטוב בעיניו, וכזה עצמו פתח בתשובה, כי הראה לדעת נחיצת התשובה והיסוד אשר עליו כוננה, וברבות הימים הנה יעמוד אחד מורעו להחזיר את בני דורו על התשובה ועזיבת החטאים, והוא ימלא אחרי דבריו להביא עוד מופת השני שיש בו, ועפ"י שני עדים אלה יקום דבר לעולמי עד, כי שליט האדם במעשיו לעשות כטוב בעיניו ואין מעצור לו, ולכן עליו למאוס ברע ולעשות הטוב והישר בעיני אלהים, ואז טוב לו ונעים גורלו. —

10) ארז ארז

1) ותאמר מה פרצת עליך פרץ ותקרא שמו פרץ. וברמב"ן: וענין פרץ בכל מקום נתיצת הגדר ועכרו, מן פרוץ גדרו, למה פרצת גדיהי, ובלשונם פרצה קוראה לגנבי, אבל יאמר בלשון הקודש על כל עובר גבול הדבר ופרצת ימה וקדמה.

6) 5) גדר משמש עיכוב לשני דברים — לכניסה וליציאה. עד הגל הזה ועדה המצבה אם אני לא אעבור אליך ואם אתה לא תעבור אליי. זו היתה מחיצה בין ארץ ישראל לחוץ לארץ. מהצד האחד אסור לצאת מא"י לחו"ל. גדר ליציאה. ומהצד השני אין להכניס לארץ את המומצא של, אזור ארץ העמים. אבל תנאי יש בדבר: "לרעה" (ראה ברש"י). אין המחיצה מספקת אלא לרעה, אבל לא לטובה. מהצד האחד i) כי מציון תצא תורה, ועתידיה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות, ומהצד השני העליה מחו"ל לא"י היא מצוה חשובה ביותר.

6) כתלי כתי כנסיות ובתי מדרשות אף הם מפסיקים בין מקדשי המעט להרחוב והשוק. אין מוציאין את התיבה לרחובה של עיר, אלא במקרה יוצא מן הכלל. אין מטלטלים מ"ת לתוך שאונה והמונה של הרחוב. ומאידך, אין נכנסים למקום הקודש, במנעלו ובפונדתו ובאכס שעל רגליו. את כל היויף והשקר של חלל העולם צריך להשאיר מעבר לגבול בית הכנסת ולא להכניסם אל הקודש פנימה. ואף כאן — רק לרעה. מה שאין כן לטובה. קדושת בית הכנסת אינה צריכה להצמצם בין ד' אמותיו, אלא יש להוציאה גם אל החיים החילוניים של הרחוב והשוק ולהשפיע עליהם. והוא הדין להיפך: יש לרוסם ולהעלות את החיים היומיומיים ולהכניסם לבית הכנסת, ולגירס" שם.

הברכה של "ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה" משמשת גם ציווי לפרוץ כל הגדרים והמחיצות — לטובה. להכניס את הקדושה אף מטבר לגבולים ולתחומים. ענין פרץ בכל מקום נתיצת הגדר ועכרו.

26) וכמיוחד ניתן כח זה למלכות בית דוד. דוד מלך ישראל בשעתו ומשיח בן דוד בשעתו. ולכן כראשית צמיחת בית דוד, המתייחס לפרץ, ככתוב בסוף רות: "ואלה תולדות פרץ... וישי הוליד את דוד", נרמז הדבר

5

איין הארם יפול לעשות מאומה לולי גזרת די

האריך ה' יולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו" (מ, כג)

צריך להבין מהו כפל הלשון "ולא זכר – וישכחהו" אם לא זכר ודאי ששכחו
אלא אמרו במדרש נפ"ר פת, ז' בכל יום ויום היה [שר המשקים] מתנה תנאים
ומלאך בא והופכן, קושר קשרים ומלאך בא ומתירן, אמר לו הקב"ה אתה שוכחו
אני לא אשכחהו.

פירש רש"י שכל יום ויום במשך השנתיים שהיה יוסף בבית האסורים היה
עושה שר המשקים סימנים רבים לזוכרו, וקושר כל מיני קשרים על עצמו כדי
לא לשכוח את יוסף, והיה בא מלאך והופכן ומתירן כדי שישכח לפי שעדיין לא
הגיעה השעה שיצא משם, אמר הקב"ה אע"פ שאתה שוכחו אני לא אשכחהו
כשיגיע הזמן. וכן פירשו הרד"ל, הרש"ש והידי משה).

לימוד נפלא למדים מכאן, אין אדם יכול לעשות מאומה, כל זמן שלא נגזר

עליו משמים! ואפילו שיעשה כל טעדיקי שבעולם, אם לא יהיה רצון ה' בזה לא
יצלח בכלום. אמנם בבע שגגור עלינו אפילו לא יעשה כלום, ירדוף אותו הגזירה
עד שישגנתו, שהרי לאחר שעברו שנתיים ימים נאמר בפסוק "ויירצומו מן הכור"
תשועת ה' כחרף עין... וכן אמר ה"חפץ חיים", נשיחות חי"ח) שאחרי שסבל את
הצער והיסורים כל אותו השנים, כשבאת העת המיועדת להוציאו מהכור, תיכף
הוציאוהו בלי שום עיכוב "ויירצוהו מן הכור"; וכן איתא בספרנו "ויירצוהו מן
הכור" – כדרך כל תשועת ה' שנעשית כמו רגע כאמרו "כי קרובה ישועתו לבוא"....
וכן היה ענין מצרים כאמרו "כי גורשו ממצרים" כאמרו ז"ל שלא הספיק בצקם
של אהיהו להחמיז וכו'. וכן אמר הנביא שיהיה בואולה העתידה, כאמרו

מ

אוצרות התורה/חנוכה

קיב

ש

מלכות הורדוס וזרעו מאה שנה, וכל אותם שנים היו יראים לפרסם עצמם מי שהיה מבית חשמונאי, על כן נשתקע ונשתכח זכר יחוסם מן העולם. ולא נשאר מי שמתיחס אחריהם אלא אותם עבדים בני הורדוס.

ח

ע

הדוחק את השעה – השעה דוחקתו

מ

מעשה החשמונאים מלמדנו לימוד נפלא ועצום לחיים. חובת האדם להשריש ולהשיב אל לבו – כל דבר מענייני העולם אם ייחדו לו משמים יקבל זאת ממנו יתברך, ואם לא מיועד לו, לא יזכה לזה. ואם ידחק את עצמו ויקח, לא זו בלבד שלא ישאר הדבר ההוא בידו, אלא אף מה שהיה לו יפסיד! החשמונאים דחקו ולקחו מלוכה לעצמם, מה היה סופם? אף הכהונה שהיתה בידם הפסידו, ואת חייהם וחיי צאצאיהם קפחו, נורא למתבונן!

א

א

מ

נ

מ

ד

דבר זה מצינו בדברי רבותינו ז"ל: כתוב בגמרא (ברכות סד.) אמר רבי אבין הלוי כל הדוחק את השעה שעה דוחקתו למדים מאבשלום. אבשלום ביקש למלוך בחזקה בחיי אביו, ולא רצה להמתין עד מיתת אביו, השעה דחקתו ומת. וכל הנדחה מפני השעה שעה עומדת לו למדים מרבה ורב יוסף, שהיה צריך להיות אחד מהם ראש ישיבה, והעדיפו החכמים את רב יוסף כי היה בקי בברייתות הרבה, וקראו לו שיבוא ומיאן, כי אמרו לו החוזים בכוכבים שהוא יהיה ראש ישיבה שתי שנים, ואמר לעצמו אם אמלוך תחילה אמות לסוף שנתיים, ונדחה מפני השעה ולא אבה למלוך, והשעה עמדה לו. מינו את רבה לראש ישיבה עשרים ושתיים שנה, ולאחר מכן מלך רבי יוסף שנתיים וחצי. ביאר ה"עיון יעקב" המדה כנגד מידה בזה. אדם שדוחק את השעה לעלות לגדולה קודם זמן הנקבע לו לכך נאסף קודם זמנו, כפי שמצאנו ותענית כ"ד) שאמר לו אתה הטרחת את קונך להמציא תאנה שלא בזמנו ע"ש. והנדחה מפני השעה נחמת הענוה. לא די שאין השעה נדחת מפניו אלא השעה עומדת לפניו ביותר,

שהרי רב יוסף היה צריך להפטר אחר שתי שנים והאריך ימים ואף לא חלה כלל באותם ימים כפי מה שפירש ה"יבאר שבע" (סוף מסכת הוריות